

Anna Marut

Zabytki dworskie w Weryni

Rocznik Kolbuszowski 6, 57-65

2002

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zabytki dworskie w Weryni

Wstęp

Werynia, wieś położona na wschód od miasta Kolbuszowej w odległości ok. 2 km. Należy do najstarszych osad leśnych na terenie południowej części dawnej Puszczy Sandomierskiej. Powstała wraz ze wsią Kolbuszowa (Dolna i Górna) w XV wieku pod nazwą Poręba Mała i Poręba Wielka. Jako osada była położona wśród lasów na piaszczystej wyżynie, o wzniesieniu około 200 m. n. p. m.. Na początku XVI wieku stanowiła jedną całość ze wsią Kolbuszowa, z którą obecnie graniczy. Jej właścicielami w kolejności byli: Tarnowscy z Tarnowa - XV i XVI w., Mieleccy z Mielca i Cmolasu - koniec XVI w., Lubomirscy z Wiśnicza XVII i XVIII w., Sanguszkowie - XVIII w., ponownie Lubomirscy - XVIII w., Jakubowscy - druga połowa XVIII w., Reyowie - początek XIX w. i Tyszkiewicze - XIX w. do 1944 r..

Sama nazwa „Werynia” wywodzi się od nazwy topograficznej „wyżyna”. W dokumentach archiwalnych była zanotowana już w 1504 r. - „Virinia” a pod nazwą „Wirinia” wraz ze wsią Kolbuszowa znalazła się w spisie majątku Tarnowskich - linii rodowej z Rzemienia i Rzochowa w 1508 r.; w 1581 r. występuje nazwa „Virninia”. Na temat wyjaśnienia jej nazwy pojawiło się w publikacjach, szczególnie regionalnych wiele informacji. Wśród historyków na ten temat nie ma zgodności. Przeważa jednak pogląd, że nazwa jest topograficzna od słowa „ wyżyna” i nazwy pochodnej potoku Werynia rozgraniczającego dobra królewskie wsi Dzikowiec od dóbr prywatnych Tarnowskich w XVI wieku. Uzasadnienie tej nazwy można znaleźć w opracowaniach Mariana Piórka.

1. Wybrane wydarzenia z kalendarium dziejów wsi Werynia:

1504 r. - pierwsza wzmianka historyczna nazwy Werynia;

1513 r. - Stanisław Tarnowski kupuje dziedziczne wójtostwo od Michała Kolbuskiego „in Kolbuschowa et Verynia”

1563 r. - Stanisław Rzeszowski osadza w sołectwie Werynia dwóch kmieci z rolami za 60 grzywien;

1583 r. - Matys Wyszyński sługa Stanisława Tarnowskiego otrzymuje sołectwo w Weryni „mając baczenie na zasługi”;

1585 r. - Stanisław Tarnowski, ostatni z linii rzochowsko - rzemieńskiej sprzedaje Kolbuszowę z Werynią bratu żony - Hieronimowi Mieleckiemu.

1587 r. - Mikołaj Francuz sługa Zofii Tarnowskiej otrzymuje sołectwo w Weryni;

1616 r. - Anna z Mieleckich Katowska sprzedaje klucz kolbuszowski (z Werynią) i rzemieński staroście sandomierskiemu - Stanisławowi Lubomirskiemu, późniejszemu wojewodzie ruskiemu i krakowskiemu;

1720 - 1753 r. - po śmierci Aleksandra Dominika Lubomirskiego latyfundiów, przez ożenek z Józefą Lubomirską, jest własnością Karola Sanguszki;

1753 r. - w wyniku podziału ordynacji ostrogskiej w tzw. „transakcji kolbuszowskiej”, dobra kolbuszowskie przejmuje książę Marcin Jerzy Lubomirski z linii janowickiej Lubomirskich (utarcjusz i awanturnik);

1784 - 1800 r. ze znanych dokumentów wynika, że właścicielem Weryni z Kłapówką był Kazimierz Jakubowski;

1806 r. - właścicielem Weryni był hrabia Kajetan Rey z Przecławia i Widelki;

1825 r. - Jerzy Henryk hr. Tyszkiewicz z Kolbuszowej żeni się z Felicją z hr. Reyów, córką Kajetana i prawdopodobnie zamieszkują w Weryni;

1836 r. - na podstawie aktu podziału majątku między spadkobierców Kajetana i Katarzyny małżonków hrabiów Reyów, Felicja hr. Tyszkiewiczowa zostaje właścicielką dóbr Weryni z Kłapówką;

1862 r. - po śmierci Jerzego Henryka hr. Tyszkiewicza Werynię wraz z całością dóbr otrzymuje jedyny syn Zdzisław hr. Tyszkiewicz;

1869 r. - Zdzisław hrabia Tyszkiewicz wykupuje dobra kolbuszowskie (z miastem) i łączy je ze swoją stałą siedzibą w Weryni;

1894 r. - Zdzisław hr. Tyszkiewicz umiera bezpotomnie w Innersdorf k/ Wiednia, całość dóbr zapisuje 2 - letniemu Jerzemu hr. Tyszkiewiczowi, wnukowi stryja Wincentego Tomasza;

1900 - 1905 r. - budowa pałacu wg. projektu T. Stryjeńskiego;

1895 - 1917 r. - w imieniu małoletniego syna administruje Janusz hr. Tyszkiewicz, ojciec Jerzego, mieszkający w Weryni;

1917 - 1939 r. - gospodarzem tych dóbr był Jerzy hr. Tyszkiewicz, okres rozkwitu zespołu pałacowe - parkowego i gospodarstwa; początki zarządu komisarycznego;

1939 - 1944 r. - okres okupacji niemieckiej, majątek Tyszkiewiczów obciążony kontyngentem, Niemcy nie nakładają swojego zarządu;

1944r. - wkroczenie armii sowieckiej, początek reformy rolnej, aresztowanie Jerzego hr. Tyszkiewicza, wywiezienie do ZSRR i śmierć w obozie;

1945r. - próby dewastacji folwarku i pałacu, dekret o założeniu szkoły rolniczej, próby utworzenia spółdzielni produkcyjnej i PGR-u;

1946 r. - powołanie Gimnazjum Gospodarstwa Wiejskiego, kierownikiem zostaje inż. K. Kędziński;

1972 r. - powołanie Zespołu Szkół Rolniczych, adaptacje Pałacu na mieszkania i sale lekcyjne;

1999r. - ZSR i Gospodarstwo Pomocnicze przechodzi pod nadzór Starostwa i Rady Powiatu;

2000- 2002 r. - Starostwo i Rada Powiatu przekazuje pałac i park oraz część zabudowań gospodarstwa na własność powołanego Oddziału WSP a następnie Uniwersytetu Rzeszowskiego;

1990 - 2002 r. - upadek Gospodarstwa Pomocniczego ZSR: zmniejszenie areалу ziemi, zwolnienie pracowników gospodarstwa, zmniejszenie inwentarza; utworzenie Zespołu Szkół Agrotechniczne - Ekonomicznych a równocześnie rozbudowa Oddziału Uniwersytetu Rzeszowskiego.

2. Rozwój układu przestrzennego

W wyniku rozwoju gospodarki folwarcznej - pańszczyźnianej w drugiej połowie XV wieku na terenie obecnych trzech wsi: Werynia, Kolbuszowa Dolna i Kolbuszowa Górna (wówczas Poręba Wielka i Poręba Mała) zaczęły powstawać folwarki. Następową także ewolucja rozwoju układu przestrzennego letniej oraz myśliwskiej rezydencji ich właścicieli w następujących fazach:

- 1) *druga połowa XV wieku - 1690 r.*, gdzie Werynia była centrum tych dóbr (w środku dwór z folwarkiem - obecnie posadzony las, zwany Pałacyskiem a na jego obrzeżach dwa folwarki : Wojków i nad rzeką Sanną, dzisiaj Białka);
- 2) *lata 1690 - 1753*, dwór założony „na nowinie” we wsi Kolbuszowa przez Lubomirskich a dalej prowadzony przez Sanguszków, po zniszczeniach jakie dokonały oddziały księcia Rakoczego w marcu 1657 r.; w Weryni istnieje tylko jeden folwark i początki zorganizowania dwóch pomocniczych (w środku wsi i pod Kłapówką);
- 3) *lata 1753 - 1825*, pojawiają się nowi właściciele: Jakubowscy, Reyowie; obok folwarku nad Sanną budują dwór i zakładają nowy folwark na Rejowcu; dobra weryńskie były oddzielone od kolbuszowskich;
- 4) *lata 1825 - 1869*, włości weryńskie przechodzą w ręce Tyszkiewiczów z Kolbuszowej (Jerzego drugiego i jego syna Zdzisława); Werynia staje się ich stałą siedzibą; dobra weryńskie i kolbuszowskie ponownie zostają połączone, po wykupie Kolbuszowej w 1869 r.;
- 5) *lata 1869 - 1939*, rządy Zdzisława, Janusza i Jerzego hr. Tyszkiewiczów; Werynia stanowi centrum swoich włości. Tutaj budują nowy pałac, organizują i tworzą park angielski, modernizują ogród i sad; początki zarządu komisarycznego;
- 6) *lata 1939 - 1944*, okupacja niemiecka, w dalszym ciągu działa we dworze zarząd komisaryczny, wykonywanie zobowiązań kontygentowych na użytek armii niemieckiej;

- 7) *lata 1944 - 1946*, likwidacja dworu, aresztowanie Jerzego hr. Tyszkiewicza i jego śmierć w ZSRR; realizacja reformy rolnej, próby stworzenia spółdzielni produkcyjnej i PGR-u i szkoły rolniczej;
- 8) *lata 1946 - 2000*, powstaje Państwowe Technikum Rolnicze a następnie ZSR; Pałac, park i dawne dwa folwarki przejmuje szkoła organizując Gospodarstwo Pomocnicze; w latach 70 -ch XX w. następuje likwidacja filii gospodarstwa na Rejowcu; zaznacza się nadzór nad zabytkami konserwatora wojewódzkiego;
- 9) od 2000 r. Pałac i park oraz część gospodarstwa przejmuje decyzją Rady Powiatu i Starosty Wyższa Szkoła Pedagogiczna a następnie Uniwersytet Rzeszowski; część parku zdewastowana przez siły przyrody, zaznacza się brak funduszy na kapitalny remont Pałacu. W większej części dawnego folwarku nadal gospodaruje szkoła.

3. Metryczka pałacu i parku

- 1) *Nazwa dawna parku* - Park Dworski / Pałacowy.
- 2) *Rodzaj parku*: naturalistyczny park krajobrazowy z połowy XIX wieku, powstały z przekompowania i poszerzenia wcześniejszego parku dworskiego z końca XVIII wieku; *stan zachowania*: zaniedbany, w znacznym stopniu zatarty układ kompozycyjny, *część zachodnia* – silnie współcześnie zurbanizowana, duża ilość młodych nasadzeń i samosiewów.
- 3) *Czas powstania ogrodów i najważniejsze fazy przekształceń*: 1) w końcu XVIII w., jako ogród dworski z częścią ozdobną - parkową do lat 60-tych XIX w.; 2) lata 60-te - 90-te XIX w.; 3) XX w. - do 1944 r.
- 4) *Powierzchnia założenia przestrzenne*; a) **aktualna** - ogółem ok. 25 ha; w tym wód: 12, 5 ha (zaniedbane stawy); **park** - 7,11 ha (od lat 70-tych XIX w.); w tym wód: ok. 0,50 ha; b) **dawna** - ogółem 0,50 ha; w tym wód: ok. 30 ha; **park** - 7,11 ha; w tym wód ok. 0,50 ha.
- 5) *Istniejące budynki*: a) *o wartościach zabytkowych*: 1. Pałac z początku XX wieku; 2. Kaplica z 1873 r.; 3. Rządcówka z II pół. XIX wieku,
4. Mleczarnia z kurnikiem z I pół. XIX w.; 5. Budynki folwarczne z II pół. XIX wieku: spichlerz z 1868 r. z magazynem, obora, stajnia fornańska, stajnia koni cugowych, domek ogrodnika, szklarnia z 1910 r., dom kucharza, kancelaria oraz karczma z I pół. XIX w..

4. Opis Pałacu (według listu Klementyny Królikiewiczowej z Tyszkiewiczów)

„Mój dom rodzinny został wybudowany z początkiem XX wieku. Pierwotny dwór parterowy z gankiem nadawał się do rozbiórki z powodu zagrzybienia... Stary dwór stał równolegle do drogi prowadzącej z podwórza do szosy.

Projekt nowego domu wykonał inż. arch. Tadeusz Stryjeński, który długie lata jako syn, czy też wnuk powstańca - dokładnie tego nie wiem

- przebywał we Francji. Urzeczony tamtejszym budownictwem projekt wzorował na pałacach francuskich.

Dom postawiony na osi: wschód - zachód zapewniał duże nasłonecznienie, czemu nie przeszkadzały pobliskie drzewa. Poza dużymi dębami rosły blisko domu 2 srebrne świerki i krzew cisu, jednak zmarły one podczas ostrej zimy 1928/1929.

Blisko domu rósł także gruby i wysoki wiąz; został ścięty w latach 30 -tych ponieważ niebezpiecznie chylił się na dom. Okazało się, że był całkiem wewnątrz spróchniały. Wspominam o nim gdyż był tym oryginalny, że jesienią liście żółkły, a następnie przybierały barwę cynobru. Nigdzie z podobnym okazem się nie spotkałam.

Z południowej strony rosła olbrzymia równo rozrośnięta i bardzo piękna, o niespotykanej grubości, stara brzoza. Była obrośnięta bluszczem i dzikim winem. Z początkiem wieku XX przyjechał specjalnie z Krakowa biolog aby zrobić pomiary i fotografie tego w swoim rodzaju unikat.

Blisko domu od strony wschodniej (rosła) stara lipa. Na niej był przytwierdzony dzwonek (tzw. sygnaturka), która wzywała na nabożeństwa majowe, czerwcowe i październikowe. Odbywały się one przy ołtarzyku w ziemi. Kto mógł, to na nie przychodził. Pacierze prowadziła moja śp. Matka.

Park w stylu angielskim, duże trawniki z kępami drzew i pojedynczymi okazami dębów, jesionów i wiązów tworzyły ładne perspektywy.

Duża ilość drzew, a także pobliskiej wody zapewniała doskonały byt rozmaitego gatunku śpiewającym ptakom".

Pałac został wzniesiony w 1900 r. wg. projektu T. Stryjeńskiego dla Tyszkiewiczów. Główne osie widokowe z promenady i pałacu skierowane są na toń wodną rozległych stawów (było ich 24) oraz naturalną linię brzegową lasu.

Pałac wybudowany jest w stylu secesji. Frontem zwrócony na pn., położony w parku. Murowany, otynkowany. Na rzucie prostokąta. Piętrowy z ryzalitami skrajnymi w elewacjach dłuższych oraz trójbocznym ryzalitem na osi elewacji ogrodowej. Układ wnętrza dwutraktowy z sienią między traktami i dwupiętrowym salonem na osi. Wewnątrz dekoracja secesyjna wykonana w tynku; stolarka z czasów budowy pałacu. Elewacje zdobione deszczkowaniem i płycinami. Okna prostokątne termalne i okulusy. Na ryzalicie środkowym od ogrodu płaskorzeźba orła trzymającego dwie tarcze z herbem Leliwa. Dachy kryte dachówką: dwuspadowe, dwuspadowe przyczółkowa i namiotowe.

5. Zabudowania gospodarcze

Budynki inwentarskie położone są na pn. - wschód od pałacu. Wszystkie murowane i na rzucie prostokąta. Dachy dwuspadowe kryte dachówką. 1. Spichlerz z datą 1867; piętrowy, od frontu na osi ryzalit z pseudo-boniowaniem w narożnikach; gzymsy kordonowy i okapowy, okna bliźnie z arkadkowymi gzymsami; 2. Rządówka wzniesiona druga połowa XIX

wieku; parterowa, pośrodku dłuższej elewacji piętrowy ryzalit zwieńczony szczytem; 3. Czworak, druga połowa XIX wieku, wewnątrz drzwi klepkowe, zewnątrz elewacje podzielone lizenami, na osi we wnęce wejście.

6. Inne zabytki

Kaplica dworska. Położona w parku na polanie na zachód od pałacu. Wybudowano ją inicjatywy Gabrieli Felicji hr. Mierówny, żony Zdzisława hr. Tyszkiewicza w latach 1869 - 1873. Murowana, potynkowana i w stylu neogotyckim. Od frontu przedsionek ujęty wieżyczkami. Dach dwuspadowy kryty blachą. Wewnątrz cztery rzeźby Ojców Kościoła, późnobarokowe koniec w. XVII, przeniesione z kościoła parafialnego fary z Kolbuszowej.

Karczma dworska. Inaczej jest zwana Harenda. Położona na wschód od pałacu. Zbudowana w pierwszej połowie XIX wieku. Frontem zwrócona na zachód. Murowana, otynkowana. Na rzucie wydłużonego prostokąta. Wnętrze dwutraktowe z sienią przelotową na osi. Na osi elewacji frontowej głęboka wnęka, w niej wejście. Dach dwuspadowy z okapem nad wnęką wspartym na słupach, kryty dachówką.

Kapliczka. Wzniesiona koniec wieku XVIII, barokowa. Murowana, otynkowana. Na rzucie kwadratu. Ściany z trzech stron przeprute arkadami. Gzyms wieńczący profilowany. Dach namiotowy kryty dachówką. Wewnątrz rzeźba św. Nepomucena współczesna kapliczce, kamienna.

7. Legendy

1. Jedną z największych atrakcji turystycznych jest opowieść o „białej damie” związanej z tragicznym wydarzeniem w rodzinie Tyszkiewiczów na początku XIX wieku. Miało to miejsce we dworze w Kolbuszowej, prawdopodobnie w dzisiejszej oficynie dworskiej w 1811 r. Ulubionym synem Łucji Franciszki hr. Tyszkiewiczowej z Lubomirskich był Wincenty Tomasz. Był uczniem szkoły kadetów w Paryżu. Matka jego często tam zawoziła lub przywoziła. Często przy majowym podwieczorku snuli różne opowieści o strachach i zbójach buszujących w okolicznych lasach. Zabawiając się chciała go nastraszyć podczas snu. W noc majową przebudzony nagle nad ranem, myśląc że to zjawa strzelił. Okazało się, że była to jego matka. Zdążyła tylko powiedzieć: „synu zabiłeś swoją matkę..”. Zdarzenie to stało się bardzo głośne w całej Galicji i znalazło swoje odbicie w literaturze pamiętnikarskiej; różnie przedstawiane.

Dr Kazimierz Skowroński sporządził w tej sprawie kartę „duchów polskich” i legenda „o białej damie z Weryni” została zarejestrowana. Ostatni raz „biała dama” pokazała się w sali balowej pałacu w Weryni w 1943r. i oznaczało to w najbliższym czasie śmierć w rodzinie.

Sugeruje się, że chodziło tutaj o śmierć ostatniego z Tyszkiewiczów linii kolbuszowsko - weryńskiej Jerzego, zmarłego w bolszewickim łagrze na Syberii w 1945 r.

2. Wcześniejsza legenda dotyczy czasów odsieczy wiedeńskiej 1683 r.. Założyciel miasta Kolbuszowej książę Karol Lubomirski brał czynny udział w wojnie z Turkami przy boku polskiego króla Jana III Sobieskiego. Za te zasługi otrzymał prawo lokowania miasta Kolbuszowej, po drugiej stronie rzeki Kolbuszówki (dzisiaj Nil). Z wojny powrócił z łupami wojennymi i armatami. Wówczas jeszcze nie był gotowy nowy dwór w Kolbuszowej (dopiero słowo „aula” - dwór pojawia się w 1690 r.). Siedzibą księcia Lubomirskiego mimo licznych zniszczeń dworu była nadal Werynia, miejsce to dzisiaj nazywa się „Pałacyskiem” i jest zalesione. Do niedawna znajdowały się jeszcze na jego terenie liczne dęby, nawet aleje dębowe. Wśród tutejszego ludu opowiadano, że armaty z tej wojny były wiązane do tych dębów łańcuchami, bojąc się ich kradzieży ze strony okolicznych złodziejasków.
3. Niedaleko bramy wejścia do ZSA-E, przy drodze znajduje się dość rozłożysty dąb, na którym od wielu pokoleń wiszą wizerunki świętych. Hrabina Tyszkiewiczowa Felicja z Reyów zakazała służbie leśnej przy wycince lasu usunięcia tego drzewa, a tylko z tego powodu, że w owych czasach niewoli w okresie powstań narodowowyzwoleńczych tutaj, w tym miejscu zbierała się młodzież (młodzież) szlachecka, gdzie organizowała „wieczorki o charakterze patriotycznym”. Jej ojciec hrabia Rey - właściciel pobliskiej Widelki słynął ze swoich patriotycznych wystąpień, ubierając się w stary strój szlachecki przy okazji różnych uroczystości. Ratował także wielu żołnierzy - powstańców uczestników Powstania Listopadowego a później Powstania Styczniowego. Reyowie zarówno w Weryni jak i pobliskiej Widelce byli znani w całej Galicji ze swojej gościnności i szerzenia uczuć patriotycznych oraz polskości wśród tutejszego ludu.
4. Obok budynku szkoły rolniczej znajduje się zabytkowa Kaplica z 1783 r.. Miejsce jej lokalizacji nie jest bagatelne. Tutaj na tej polanie parokowej wiele lat wcześniej miało dojść do pojedynku o kobietę, zginął człowiek. Z inicjatywy Gabrieli Tyszkiewiczowej z Mierów wybudowano ten obiekt sakralny.
5. Każdy z bywalców na terenie parku weryńskiego dziwi się zapewne dlaczego znajduje się tu tyle kapliczek. Otóż panie hrabianki, żony kolejnych właścicieli były bardzo religijne, uczestniczyły (tak jak dzisiaj) w pielgrzymkach do Leżajska. Jedna z nich w połowie XIX wieku chciała zbudować takie kapliczki na wzór leżajskich wokół parku. Projekt ten zrodzony w myślach jednej z tych pań nie został zrealizowany z uwagi na wcześniejszą śmierć.
6. W czasie „rabacji galicyjskiej” tj. rzezi galicyjskiej (rok 1846), w której zginęło około jednego tysiąca szlachty; wśród nich także właściciel Weryni Dominik hr. Rey koło Dębicy na oczach swojej żony i dzieci; miał przebywać tutaj przywódca Jakub Szela. Odbył on spotkanie w miejscowej karczynie „Harenda” z przedstawicielami miejscowych chłopów

pochodzących z Weryni - Góry, wrogo ustosunkowanych do miejscowego dworu. Miał ich namawiać do wystąpienia przeciwko miejscowej szlachcie. Z jego namowy Jerzy hr. Tyszkiewicz brat Wincentego został pojmany, a związanego chłopci chcieli dostarczyć do siedziby cyrkułu rzeszowskiego. Grupa innych chłopów przyjaznych dworowi „odbiła go w małej potyczce” w środku wsi. Za ich odwagę hrabia Batoremu i Kardysiowi nadał kawałek lasu w dziedziczne posiadanie. Do tej pory obok szkoły część lasu należy do rodziny Batorówch.

7. Zmarły już przed laty dr Kazimierz Skowroński, nauczyciel tutejszej szkoły rolniczej - badacz regionalista Puszczy Sandomierskiej ustalił według tradycji ludowej, że zanim powstała we wsi Kolbuszowej parafia i Kościół, na terenie osady leśnej Werynia (dawniej Poręba Wielka) znajdowała się Kaplica (na górze obok krzyżówki w stronę Dzikowca) spełniająca rolę religijną dla miejscowych osadników karczujących tutejszą puszcę z nakazu Tarnowskich z Tarnowa - Rzochowa na przełomie XIV i XV wieku. Dzisiaj w tym miejscu znajduje się także kapliczka. Nic dziwnego, że w niektórych opublikowanych źródłach z XVI wieku wymienia się parafię w Weryni.
8. Obok siedziby państwa Franciszka i Stanisławy Skrzelów przy drodze z Kolbuszowej do Weryni znajduje się żelazny krzyż obsadzony na kamieniu. Według tradycji ludowej w tym miejscu pochowano żołnierza - uczestnika Powstania Styczniowego z roku 1863. Po kilku latach prochy jego przeniesiono na cmentarz w Raniszowie. Pochodził z pobliskiej Woli Raniszowskiej.
9. Między siedzibą państwa Skrzelów a stadionem sportowym znajduje się ścieżka leśna. Jest położona na wale oddzielającym bagna z jednej strony a z drugiej 4 stawy (dzisiaj zlokalizowano stadion sportowy). Przed wiekami było to jedyne przejście z Pałacyska (dworu) do folwarku nad Sanną, a później do dworu w Kolbuszowej. Tutaj jeszcze w drugiej połowie XIX wieku odbywały się zabawy dworskie, znajdowała się tutaj kręgielnia a w sezonie letnim funkcjonował teatr dworsko - mieszczkański pod gołym niebem.
10. Od Pałacu Tyszkiewiczów do Pałacyska a nawet dalej do dawnego dworu w Kolbuszowej prowadzi tajemnicze przejście. Wielu młodych ludzi próbowało pokonać je ale na drodze spotkali przeszkodę (zasypane ziemią) na długości 50 m. od wspomnianego budynku. Dr K. Skowroński wspominał w swoich publikacjach o tym zabytku. Być może, że jest to dawny kanał odwadniający albo może było to tajemnicze przejście od wielu wieków. Niedaleko pałacu przejście to rozgałęzia się i prowadzi pod spichlerz. Tutaj przechowywano broń w 1833 r., którą sprowadzano z Węgier. W dobrach weryńskich Tyszkiewiczów przygotowywano powstanie pod dowództwem płk. Józefa Zaliwskiego, inspirowane przez emigracyjnych spiskowców pod nazwą „Zemsta Ludu” Joachima Lelewela i Wincentego hr. Tyszkiewicza z Brukseli. Źródła

XVI - wieczne informują, że między Kaplicą dworską a Pałacem znajdował się Biały Staw (Jeziro). Tutaj rozlewały się wody rzeki Sanny wypływającej z góry Weryni i lasów w Kłapówce. W terminologii słowiańskiej słowo „Sanna” oznaczało małą rzekę, zaś w terminologii ludowej od „sanek”, bo tym pojazdem można było wczesną wiosną przejechać z takich wsi, jak: Zarębki, Mechowiec, Dzikowiec do Kolbuszowej. Było tutaj duże rozlewisko wody i nic dziwnego, że na przełomie XIX i XX wieku zbudowano aż 24 stawy. Droga od krzyżówki do leśnej ścieżki to dawny wał ziemny, który zatrzymywał bieg wody, spiętrzał wodę. Mógł tutaj także istnieć młyn wodny wykorzystując w tym miejscu siłę wody.

Bibliografia

1. Kadyło Janina, Ewidencja zabytkowego parku w Weryni, Katalog za bytkowych parków województwa rzeszowskiego, 1995, mps - maszyno pis, w zbiorach dyrektora ZSA-E w Weryni;
2. Kadyło J., Metryczka z założenia przestrzennego, ZSA-E w Weryni;
3. Katalog Zabytków Sztuki, Kolbuszowa, Mielec i okolice, pod red. E. i Fr. Solotów, Warszawa 1991;
4. Królikiewiczowa Klementyna z Tyszkiewiczów z Krakowa (7.09. 1996), List do Komitetu Organizacyjnego 50 - lecia ZSR w Weryni, w zbiorach dyrektora ZSA-E w Weryni;
5. Pełka J., Polska demonologia ludowa, Warszawa 1987;
6. Piórecki J., Zabytkowe ogrody i parki woj. rzeszowskiego, Bolestraszyce 1996;
7. Piórek Marian, Właściciele ziemscy Weryni, Kolbuszowej i okolic w przeszłości historycznej, (w:) Rocznik Kolbuszowski, R. 1986, Towarzystwo Kultury im. J. M. Gosłara, Kolbuszowa 1986;
8. Piórek M., Kalendarium z dziejów, (w:) Półwiecze Szkoły Rolniczej w Weryni (1946 - 1996), pod red. M. Piórka, Werynia 1996;
9. Piórek M., 500 - lecie Weryni (1504 - 2002), mps - maszynopis, w zbiorach autora;
10. Piórek M. (ps. Marek), Zabytkowy Pałac w Weryni, Tyg. Mielecki „Korso”nr 5/383 z dnia 4 lutego 1999 r., s 14;
11. Piórek M., Historia mojej miejscowości Werynia, Przegląd Kolbuszowski, cz. I, nr 39, kwiecień 1995 r.;
12. Skowroński Maciej, Powiat Kolbuszowski, Krosno 2000.